

HOLLÓSI GÁBOR: AZ IFJÚSÁGVÉDELMI TÖRVÉNY A '20-AS ÉVEKBEN

1. BEVEZETŐ

Az ifjúságvédelem ügye a Horthy-korszak törvényalkotásában már a húszas években megjelent. 1928-ban az országgyűlés az iparban foglalkoztatott gyermekekre, fiatakorúakra és nőkre vonatkozóan alkotott törvényt, és ugyanekkor cikkelte be az 1919-ben Washingtonban elfogadott, fiatakorúak éjjeli ipari munkájáról szóló nemzetközi egyezményt. Az alábbiakban azonban nem ezeket, hanem az 1927. évi XXXIII. törvénycikket mutatjuk be, mely az ifjúság védelméről a szeszes italok kiszolgáltatása és a szórakozó helyek látogatása terén rendelkezett. E Vass József népjóléti és munkaügyi miniszter nevével fémjelzett törvény különösen azért érdekes, mert ez a korszak törvényalkotásának az egyetlen, kizárólag csak fiatakorúakra vonatkozó, és e tárgyban nem nemzetközi joganyagot kihirdető terméke.

2. „MÁR CSAK KULTURÁLIS SZÍNVONALUNK MEGÓVÁSA ÉRDEKÉBEN IS”

A magyar országgyűlés a fiatakorúak (gyermek) védelmének fontosságát már a század elején felismerte: 1901-ben előbb az állami gyermekmenhelyekről (lelencintézetekről), majd a közsegélyezésre szoruló, hét éven felüli gyermekek gondozásáról is törvény jelent meg. 1908-ban pedig a büntetőtörvénykönyvet és a bűnvádi perrendtartást is fiatakorúakra vonatkozó szabályokkal egészítették ki – a magyar országgyűlés e reformjai számos nyugati államot előztek meg.

Az ifjúság szeszes italokkal szembeni védelme még korábban jelentkezett: az 1879. évi magyar kihágási büntetőtörvénykönyv az olyan személyt, aki kocsmában, vendéglőben vagy utcán a 14. életévét még be nem töltött ifjút részegített le, illetve, aki mint szeszes italok eladásával foglalkozó egyén szeszes italt adott 14 év alatti részegnek, magasabb összegű pénzbüntetéssel büntette. E cselekményeket tehát e kihágás minősített (súlyosabban büntetendő) eseteként állapította meg.

Már az első világháborút követően, 1921-ben egy belügyminiszteri rendelet írta elő, hogy kíséret nélküli, 16 éven alulit kocsmában szeszes itallal kiszolgálni csak úgy lehet, hogy a kiskorú a szeszes italt a kocsmában ne fogyaszthassa el. (A rendelet ugyanis nem kívánta megakadályozni azt, hogy kiskorú szeszes italt vásárolhasson más, nagykorú személy számára.) Ha az üzlet tulajdonosa (vezetője) e szabályt megszegte, a jogszabály elzárással és pénzbüntetéssel büntette.

1925-ben újabb belügyminiszteri rendelet jelent meg, amely még akkor is megtiltotta a 12 év alatti „serdületlenek” szeszes itallal való kiszolgáltatását, ha más kíséretében érkeztek. 1923-ban a vallás- és közoktatásügyi miniszter is rendeletet bocsátott ki, mely szerint tilos volt az iskolába járó ifjúságnak vendéglőket, kocsákat és kávéházakat látogatni.

A fenti jogszabályok még számos törvényhatósági szabályrendelettel egészültek ki, melyek bizonyos életkoron aluli gyermekeket nyilvános mulatóhelyeken, kocsákban, pálinka- és sörkimérésekben nem engedtek megjelenni. Részben ezzel

függött össze az 1927. évi ifjúságvédelmi törvény egyik célja is: a különböző rendeletekben meghatározott korhatárokat szükségesnek látszott egységesíteni. Másrészt a magyar törvényhozás nem akart lemaradni a külföldi törvényhozások mögött, „már csak kulturális színvonalunk megóvása érdekében is”. Harmadrészt pedig a népjóléti és munkaügyi miniszter úgy látta, hogy „Annak a sokat vitatott kérdésnek a mellőzésével, hogy a szeszes italok mérsékelt élvezete az emberi egészségre általában hátrányos-e, mint immár a köztudatba is átment tény, meg kell állapítanom, hogy a fejlődésben lévő s éppen ezért a káros behatásokkal szemben fogékonyabb emberi szervezetre az alkohol kártékonyabban hat, azok az erkölcsi károk pedig, amelyekkel a még meg nem állapodott életkorban történő alkoholfogyasztás jár, jóformán kiszámíthatatlanok”.

3. EGY KIS KOMPARATISZTIKA...

Angliában az 1908. évi Children Act úgy rendelkezett, hogy 14 éven aluliaknak kocsmába belépni nem lehet, az 1923. évi Bill of Lady Astor pedig a 18 éven aluliak szeszes itallal való kiszolgálását tiltotta meg.

Természetesen hasonló törvények más országokban is voltak, az eltérések elsősorban a korhatár-besorolásokban mutatkoztak. A korhatárt Ausztriában, Olaszországban és Jugoszláviában a 16. életévben állapították meg, ehhez képest a „védett kort” Luxemburgban a 17. életévnél, Lengyelországban és Svédországban pedig – az angol és a magyar szabályozáshoz hasonlóan – a 18. életévnél húzták meg. A korhatár Norvégiában volt a legmagasabb, ott egészen a 21. életévig érvényesítették a tilalmat. Igen érdekes volt a „megosztott” csehszlovák és a dán szabályozás: Csehszlovákiában a 16. életéven felül már megengedték a fiatalok borral és sörrel való kiszolgálását, ám a más szeszes italokkal való kiszolgálásukat egészen a 18. életévük betöltéséig tiltották. Dániában a községi rendőrhatalóságoknak volt joguk arra, hogy megállapítsák azt a korhatárt, amelyen aluliak számára „erős” italokat kiszolgálni nem szabad. E korhatár a 16. életévnél nem lehetett alacsonyabb. A svájci kantonok és az angol domíniumok többsége szintén életbe léptetett fiatalokúak alkoholfogyasztását tiltó rendelkezéseket.

4. „AZ ÁLLAMI BEAVATKOZÁSNAK A MAGÁNHÁZAK KÜSZÖBÉNÉL MEG KELL ÁLLNIA”

Az 1927. évi magyar törvény szerint nyilvános helyiségben vagy helyen 18. életévét be nem töltött személyt tilos volt szeszes itallal kiszolgálni. A törvényalkotó a korhatárt azért a 18. életévben állapította meg, mert úgy látta, hogy akkorra már nagyjából kifejlődik az emberi szervezet, és az ifjú önállóbb, családtól függetlenebb életbe kezd. A tilalmat csak a nyilvános helyiségekre/helyekre korlátozta, például vendéglőkre, kávéházakra, szállodákra, kocsmákra, automatabüfékre, üzletekre, kirándulóhelyekre, vásárokra, búcsújáráshelyekre és tánccmulatságokra. Ennek az volt

az oka – mint a törvény indoklása írja –, hogy „az állami beavatkozásnak [...] a magánházak küszöbénél meg kell állnia, mert az idevonatkozó tilalom végrehajtásának ellenőrzése fontos szabadságjogot érintene, de ezenfelül leküzdhetetlen nehézségekkel is járna”. Az indoklás szerint az otthoni alkoholfogyasztás ellen inkább az iskolában és iskolán kívül történő, célirányos felvilágosítással kell küzdeni.

Aligha meglepő tehát az, hogy a törvény végrehajtási rendelete a csendőrséget és a rendőrséget az ilyen ügyekben „kellő tapintattal” való eljárásra utasította, „nehogy az egyéni szabadság körébe mélyebben belenyúljanak”. Eljárásuk során kerülniük kellett, hogy a törvény rendelkezései a nép általános felfogásával és szokásaival kerüljenek szembe. Ezért a végrehajtási rendelet több példát hozott fel.

Nem ütközött például a törvénybe az, ha az ifjú otthon, családjá körében vagy más családnál vendégségben fogyasztott szeszes italt. Vétlen volt az a falusi gazda is, aki a felfogadott ifjú munkásainak szeszes italt szolgáltatott ki. Vétkes volt azonban az olyan személy, akinek a magánlakásán ellenérték fejében italozhatott az ifjú egyén. Az ilyen zugkocsmák felkutatását – ahová nem mint rokonok, barátok vagy ismerősök, hanem kizárólag szeszes ital fogyasztására jártak az emberek – a hatóságok kifejezett kötelességévé tette a végrehajtási rendelet. Ugyanakkor figyelmeztette a hatóságokat arra, hogy a „szokásos”, zártkörű összejöveteleket nem szabad háborgatni. A kocsmában, vendéglőben, kávéházban történő szeszes ital fogyasztás ugyanis nem ütközött a törvénybe, ha valamely család vagy több család együtt, saját tagjaira és barátaira szorítókozó meghívás alapján a kocsmá vagy vendéglő külön helyiségében tartott összejövetelt. Különösen akkor, ha az összejövetelnek alapja a családi élet valamely eseménye – például eljegyzés, házasság, keresztelezés – volt. Itt említjük meg, hogy a törvény a szeszes italokat csak példaként sorolta fel, a bort, a gyümölcsbort, a pezsgőt, a sört, a pálinkát és a likőrt nevesítette.

5. „NÁLUNK ÁLTALÁBAN ELTERJEDT SZOKÁS, HOGY A TEÁT RUMMAL FOGYASZTJÁK”

Ha kétségesnek tűnt, hogy az ifjú betöltötte-e a 18. életévét, korának „hatósági bizonyítvánnyal” való igazolását kellett kérni tőle. Az ifjút szeszes itallal kiszolgálni még felnőtt kíséretében sem lehetett, és számára szeszes italt felnőtt sem rendelhetett. A törvény azt viszont megengedte, hogy a fiatal szeszes ital fogyasztására jogosult személynek nyilvános helyiségen kívüli fogyasztásra szeszes italt vigyen. Ám még a törvény indoklása is elismerte, hogy „ez a kivétel egyes esetekben kijátszásra [...] vezethet”. Úgy gondolta azonban a jogalkotó, hogy „az ifjú egyén a családban elfoglalt helyzeténél vagy éppen szolgálati viszonyánál (háztartási alkalmazott) fogva ilyen beszerzéstől általában el nem tiltható.” Érdekesség, hogy eredetileg a fiatalok részére még kis mennyiségű rum kiszolgálását is megengedte volna a törvény. A Horthy-korszakban ugyanis „nálunk általában elterjedt szokás”, „hogy a teát rummal fogyasztják” – írja az indoklás.

A fent ismertetett rendelkezések megsértése kihágásnak minősült. A kihágás-

ra törvényileg kiszabható legsúlyosabb büntetéssel, két hónapig terjedő elzárással és kétszáznegyven pengőig terjedhető pénzbüntetéssel is sújthatták az elkövetőt. Nagyon fontos, hogy nem a fiatal bűnhődött, de – a korábbiakhoz képest változóan – nem is csak az üzlet tulajdonosa (üzletvezető). Azt büntették, aki az ifjú számára szeszes italt kiszolgáltatót, továbbá azt a felnőtt kísérőt, aki szeszes italt rendelt az ifjú számára vagy annak fogyasztására neki engedélyt adott, illetve az olyan szeszes ital eladásával foglalkozó üzem tulajdonosát, aki alkalmazottjától eltúrta a törvénytől magatartást. Az olyan személy italmérési engedélyét pedig be kellett vonni, aki már háromszor büntetve volt azért, mert mást szándékosan lerészegített vagy részegnek, ifjúnak szeszes italt szolgáltatott ki. Az engedély bevonható volt egyéb esetekben is, tehát akár már az első elkövetéskor is. (Az italmérési engedély kötelező elvonásáról az állami italmérési jövedékről szóló 1921. évi IV. törvény cikk is rendelkezett, ez azonban még nem a 18, hanem a 12 éves korhatárt alkalmazta az ifjak esetében.)

6. HIÁNYZÓ RENDELETEK

A törvény sajnos igen szűkszavú maradt a másik szabályozási területére nézve: pusztán felhatalmazta a belügyminisztert, hogy rendeletben állapítsa meg, milyen korú ifjú egyének látogathatnak szórakozóhelyeket, tekintet nélkül arra, hogy ott szolgáltatnak-e ki szeszes italt vagy sem. Erre vonatkozóan az egységes szabályozás azért lett volna szükséges, mert e tekintetben az egyes törvényhatóságok eltérő szabályrendeletei voltak életben, ezeket azonban az ideiglenesen más-más törvényhatóság területén tartózkodó lakosság nem feltétlenül ismerte.

Noha a törvény 1928. január 12-én hatályba lépett, azt az említett belügyminiszteri rendelet nem követte. Ugyanígy nem követte az a népjóléti és munkaügyi miniszteri rendelet sem, amellyel a miniszter a 18. életévben meghatározott törvényi korhatárt a 24. életévre emelhette volna fel. Így értékét nagyban csökkentti, hogy – miközben az a tény önmagában is kétségkívül jelentős, hogy a Horthy-korszak jogalkotása már eljutott egy önálló ifjúságvédelmi törvényig – a törvény szabályozása teljesen egyoldalú volt, tehát lényegében csak a fiatalok szeszes ital-fogyasztásának tiltására korlátozódott és más területeket nem szabályozott, illetve, az ifjúság védelmére vonatkozó más, akkor már létező törvényi rendelkezéseket meg sem próbált a törvénybe integrálni.

✱

FÜGGELÉK

Itt a Somogy Vármegye Hivatalos Lapjából egy különleges jogforrást mutatunk be. Egy olyan tanfelügyelői rendeletet, amely 1922-ben keletkezett. Közlését a helyi vonatkozásokon túl az indokolja, hogy a törvény megszületése előtt öt évvel mutatott rá arra a problémára, hogy a fiatalság az elemi iskola elvégzését követően kicsapongó életmódot

folytat. Szemlélete ugyanakkor – a tanfelügyelő korlátozottabb hatásköre miatt is – a későbbi törvénytől jelentősen különbözött: a tiltás helyett a nevelés fontosságát emelte ki. A kaposvári tanfelügyelő a nevelőmunkában elsősorban a tanítók áldozatkész munkájára számított volna, emellett azonban hangsúlyozta a társadalom bevonásának szükségességét, az ifjúsági egyesületeknek pedig – azaz az önnevelésnek – különleges szerepet tulajdonított. Az idézett jogforrás rámutat a tanítók akkori nehéz anyagi helyzetére is. Arra, hogy Trianon után valóban ők voltak a „nemzet napszámosai”. (Hogy a rendelet – vagy tartalmi szempontból inkább útmutatás, állásfoglalás – szövegének olvashatóságát a mai olvasó számára megkönnyítsük, a szöveget modernizáltuk, azaz a modern helyesírás szabályai szerint közöljük.)

Somogy Vármegye Hivatalos Lapja, 5245/1922. szám

„Valamennyi elemi iskolai igazgató és tanító úrnak

Sajnálattal tapasztaljuk országszerte, hogy az elemi iskolából kinőtt fiatalság, különösen a háborús viszonyok miatt csak alig-alig fegyelmezett ifjúság a tapintatos, gondos vezetést nélkülözve, duhajkodásra, kicsapongó életre adja magát. Megdöbbenéssel olvassuk napról-napra a bűnöző ifjúságról szóló hírlapi közleményeket. A bíróságoknak nagy gondot ad a kiskorúak megjavítása. A társadalomnak is meg kell mozdulnia, és segédkezet nyújtani a hatóságoknak a magyar ifjúságnak helyes útra vezetésében, kik őseik erényein buzdulva, azoknak nyomdokain haladva, eszközei lehessenek Nagy-Magyarország újjáépítésének.

Legilletékesebbnek tartom a Tanítóságot arra, hogy az ifjúság továbbvezetését a kezébe vegye. Illetőleg a vezetést kezéből ki se engedje, hanem a továbbképző (ismétlő) iskola fölébe az ifjúsági egyesületet helyezze. Itt már ne egyedül működjen a Tanítóság, hanem a társadalmat is vonja munkába. A lelkészt, jegyzőt, orvost és a község intelligens lakosságát is bele kell vonni a munkába.

Mindenkinek éreznie kell, hogy a megcsonkított, lealázott Magyarország újjáépítését a jövő új nemzedéknek kell végeznie, úgy neveljük tehát azt, hogy biztosan számíthassunk ezen nemzedék ily irányú munkájára. A vezetésre, irányításra legalkalmasabbnak tartom az ifjúsági egyesületeket, mert az egyesület kebelében az ifjúság önmagát neveli, ha az irányítás megfelelő lesz.

Ismerem a tanítóság nagy részének nehéz anyagi helyzetét: tudatában vagyok annak, hogy a megélhetés gondjai és az iskolán kívüli egyéb társadalmi tevékenykedése nagy mértékben igénybe veszi idejét, de „a haza mindenekelőtt”, s ezen jelmondatot szem előtt tartva hívom fel a Tanítóságot az új munkára.

Alapszabály-tervezet az 1902. évi Néptanítók Lapja 14. számában található, ezt vezérfonal gyanánt használhatják a hitfelekezeti iskolák tanítói is.

Figyelemmel kísérem a Tanítóság ez irányú működését, és ha állandó díjazást ezen munkálkodásért nem is helyezhetek kilátásba, de gondoskodom arról, hogy a

kiváló eredményt felmutató tanító urak lelkiismeretes és kiváló működésükért elismerésben és jutalomban részesüljenek.

A már létező, vagy az ezután szervezendő ifjúsági egyesületekről nyilvántartást óhajtok vezetni, s ezért kérem, hogy a már működő egyesületekről, azok megalkotási idejéről és eddigi működésének eredményéről szíveskedjék nálam jelentést tenni.

*Kaposvár, 1922. évi április hó 20-án
Gönczi Ferenc kir. [királyi] tanfelügyelő*

Lieber Erzsébet: Önarckép – Gubancok II.